

Lukasová M. Etické aspekty omezení člověka ve volnosti pohybu při poskytování sociální a zdravotní péče, FHS UK disertační práce v oboru Aplikovaná etika, 2018

Oponentský posudek

Maarie Lukasová si jako téma své disertační práce zvolila mimořádně aktuální a závažnou problematiku omezovacích prostředků, které nedovolují běžný a žádoucí pohyb osob v institucích, které poskytují buď sociální, nebo zdravotní péči. Autorka se uvedenou problematikou dlouhodobě profesně zabývá, protože pracuje jako právnička v Kanceláři veřejného ochránce práv. Má i řadu zkušeností, jak se omezovací prostředky používají v praxi, neboť se opakovaně účastnila celé řady kontrolních šetření v institucionální péči v ČR. Měla možnost i mezinárodního srovnání v předmětné věci, protože zastupuje Českou republiku v Evropském výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání a participovala i šetření v dalších státech Rady Evropy. Je tedy plně kompetentní zpracovat problematiku omezovacích prostředků vědeckým způsobem s důrazem na etické konsekvence.

M. Lukasová odevzdala svoji disertační práci v rozsahu 238 stran (z toho 14 stran bibliografických odkazů). Nechybí žádná z povinných náležitostí, tj. prohlášení o samostatném vypracování disertace a abstrakt s klíčovými slovy, stejně jako nepovinné poděkování. Autorka pracovala také s poznámkovým aparátem. Seznam literárních zdrojů je obsáhlý a dokumentuje autorčinu výbornou znalost validní české i zahraniční literatury. Předloženou disertaci jsem pečlivě přečetla. Je napsána pěkným odborným, převážně právnickým, jazykem. Přesto k ní mám některé připomínky.

A. Připomínky formálního rázu

Abstrakt je de facto opakováním pasáží z úvodu. Je v něm sice uveden cíl práce, ale chybí, k jakým závěrům autora dospěla a co je tedy základním přínosem její vědecké práce.

Autorka zvolila tzv. průběžné odkazování (což je akceptovatelné), ale na četných místech chybuje v číselné řadě. Pro ilustraci uvádím jen některé:

str. 42: odkaz 26, na str. 43 navazuje 29 a opět 26

Podobně na str. 45: 26,11, následovaný na str. 46 odkazem 29. Str. 110: 56, 9, 26 a na další straně pokračuje 4 a 58. Str. 125: 59, 26, 65.

Poněkud překvapuje, že text není zarovnán do bloku (pravá strana). Autorka chybuje v psaní velkých a malých písmen, např. opakovaně Ministerstvo zdravotnictví (správně malé m, přestože se velkým M píše jen v případě plného názvu, tedy i s ČR).

Úsměvné (ale nepodstatné) je používání některých, v lékařském prostředí neustálených obrátů, např. na str. 56 posled. ř. „předepsal hospitalizaci“.

B. Připomínky věcného rázu

Předložená disertace má teoretický charakter, i když pro ilustraci obsahuje i některé převzaté kazuistiky a osobní postřehy. Jako hlavní cíl si autorka stanovila "identifikovat a rozpracovat etické aspekty omezení volného pohybu člověka v institucích poskytujících sociální a zdravotní péči".

Celý text je rozdělen do čtyř základních a dále dělených částí, resp. kapitol. První dvě části jsou podrobným popisem dokumentů čtyř významných nadnárodních společností, které se tématem omezení volnosti pohybu

zabývají, tj. Alzheimer Europe, Evropský soud pro lidská práva, Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) a Mental Disability Advocacy Center. Autorka nezapře svou právní erudici: skvěle se orientuje v dokumentech uvedených společností a používá „právní jazyk“, který je ovšem neprávnikům (tedy i mě jako oponentce) poněkud vzdálený. Nejen proto však považují prezentace některých závažných dokumentů, např. Doporučení Výboru CPT pro ČR, za zbytečně rozsáhlé (str. 74).

Třetí část s názvem Přípustnost omezení cílí na problematiku omezení volného pohybu z etického hlediska. Autorka promýšlí obsah pojmu omezení, principy nezbytnosti a subsidiarity s respektem k výše uvedeným čtyřem přístupům, a teorii principialismu.

Také čtvrtá část má avizovaný etický charakter. Pod názvem Individuální mravní hledisko dává do souvislosti jevy, které mají vliv na omezování pohybu pacientů/klientů. Chválím především pojednání o autonomii a spravedlnosti, o principu dvojího účinku s pěkným rozbořem opomíjených intencí, o individuálním mravním hledisku a perspektivách jednotlivce. V celé čtvrté části autorka odkazuje formou příkladů i delších teoretických pojednání zejména na neuspokojivou praxi v psychiatrických zařízeních a poměřuje ji zejména doporučeními Alzheimer Europe, protože v nich je „etická argumentace relativně rozšířená“ (str. 105). Samozřejmě, jak autorka správně píše, lze doporučení uvedené organizace aplikovat nejen na péči o nemocné s demencí, ale i na další skupiny (nejen psychicky) nemocných, které jsou ohroženy omezeními v pohybu. Autorka v některých částech textu uvádí také neutěšenou situaci zdravotně znevýhodněných osob, ale i

děti ohrožených násilím v rodinách či šikanou ve škole (str. 53), dále rizika omezení na záchytných stanicích (návykové látky) (str. 55) a dokonce i na stanicích policejních. Z koncepčního hlediska by bylo patrně vhodnější, zvolené téma zúžit na nemocné s demencí, případně na „všechny“ psychicky nemocné. V takovém případě by favorizace doporučení Alzheimer Europe byla opodstatněná. Právě proto, že doporučení Alzheimer Europe nejsou univerzální, bylo by interpretačně vhodnější, použít doporučení dalších tří uvedených autorit v případech „jiných“ než geriatrických a gerontopsychiatrických nemocných.

Ve stručném závěru autorka konstatuje, že vytýčený cíl splnila, s čímž lze souhlasit. Zejména ve třetí a čtvrté části prokazuje, že se dobře orientuje v důležitých etických problémech. Cení si toho, že mj. seznámila nejen s pracemi Jana Sokola, D. Černého, ale také P. Zimbarda a Gawndeho.

Otázky k obhajobě:

1. Autorka opakovaně konstatuje, že Alzheimer Europe se důsledně opírá o koncepci lidských práv, neboť je na nich „hodnotově založena“. To je jistě pravda, ale není v této věci jediná (viz pojednání o dalších třech autoritách a odkazech na mezinárodní dokumenty i na praxi ve Francii, Anglii atd.) V čem je tedy hodnotově založená Alzheimer Europe tak výrazně jiná, než další uvedené autority?

2. Autorka opakovaně a správně tvrdí, že je nutné, aby se ošetrovatelský a pečující personál věnoval reflexi svého jednání s nadějí, že se tak situace v přístupu k jejich pacientů/klientům zlepší. Jak si autorka konkrétně představuje provedení takové reflexe? A byla

svědky nějakého takového postupu u nás? A je to opravdu tak, že „individuální mravní postoj pečujících“ přemůže „stávající systémové nedostatky“? (str. 224)

Závěr:

Předložená disertace M. Lukasové je kvalitní. Přináší celistvý popis právních norem a doporučení týkajících se omezování pohybu pacientů/klientů v zdravotnických, nebo sociálních institucích s výraznými etickými interpretacemi.

Disertační práci M. Lukasové

j e d n o z n a č n ě d o p r u č j i k o b h a j o b ě .

Prof. PhDr. RNDr. Helena Haškovcová CSc.

Garant oboru Aplikované etiky

Fakulta humanitních studií? UK Praha

V Praze 21. března 2018